

9.3. BŪDVARDŽIŲ SU PRIESAGA *-INIS, -Ē* KIRČIAVIMAS

9.3.1. Būdvardžiai su priesaga *-inis, -ė*, padaryti iš žodžių, kurių daugiskaitos kilmininke (naudininke) kirčiuojamas priešpaskutinis skienuo, išlaiko tų žodžių kirtį bei priegaidę ir yra pirmosios (1) kirčiuotės, pvz.: *mėtai (mėtu, mėtams) – mėtinis, -ė, mókslas (mókslu, mókslams) – mókslinis, -ė, rankà (rañku, rañkoms) – rañkinis, -ė, senóvė (senóvių, senóvėms) – senóvinis, -ė, mokyklà (mokỹklu) – mokỹklinis, -ė, literatūrà (literatũru) – literatũrinis, -ė*. Bet: *mėdis (mėdžiu) – medinis, -ė, dróbė (dróbių) – drobìnis, -ė, sidãbras (sidãbru) – sidabrìnis, -ė, metãlas (metãlu) – metalìnis, -ė* ir kiti, dažniausiai žymintys medžiagą, iš kurios kas padaryta, turi kirtį priesagoje.

9.3.2. Būdvardžiai su priesaga *-inis, -ė*, padaryti iš žodžių, kurių daugiskaitos kilmininke (naudininke) kirčiuojama galūnė ar trečiasis (ketvirtasis) nuo galo skienuo, turi kirčiuotą priesagą ir yra antrosios (2) kirčiuotės, pvz.: *nãmas (namũ, namáms) – namìnis, -ė, eilė (eiliũ, eilėms) – eilìnis, -ė, baigtas (baigtũ) – baigtìnis, -ė, aňtras (antrũ) – antrìnis, -ė, aštuňtas (aštuntũ) – aštuntìnis, -ė, saldùs (saldžiũ) – saldìnis, -ė, ážuolas (qžuolũ) – qžuolìnis, -ė, vidurỹs (viduriũ) – vidurìnis, -ė, mėdžiaga (mėdžiagu) – medžiagìnis, -ė, visúomenė (visúomenių) – visuomenìnis, -ė, atãskaita (atãskaitų) – ataskaitìnis, -ė, laikraštis (laikraščiu) – laikraštìnis, -ė, ùžpakalis (ùžpakalių) – užpakalìnis, -ė, respùblika (respùbliku) – respublikìnis, -ė, lìnija (lìnių) – linijìnis, -ė, šešióluka – šešiolikìnis, -ė*. Bet: *lýginis, -ė, pórìnis, -ė* ir kt. Be to, būdvardžių su priesaga *-inis, -ė*, padarytų iš žodžių su priešdėliu *per-*, visada kirčiuojamas priešdėlis, pvz.: *pértvara – pértvarìnis, -ė, pėrkeltas – pėrkeltìnis, -ė* ir kt.

9.3.3. Būdvardžiai su priesaga *-inis, -ė*, padaryti iš tarptautinių žodžių su formantais *-ija, -ika*, išlaiko pamatinio žodžio kirtį, jei būdvardžio *ij* ar *ik* išnyksta, pvz.: *administrãcija – administrãcinis, -ė, chėmija – chėminis, -ė, polìtika – polìtinis, -ė, aritmėtika – aritmėtinis, -ė*. Bet: *sėrija – serijìnis, -ė, kolònija – kolonijìnis, -ė, ántika – antikìnis, -ė, mùzika – muzikìnis, -ė* (kirčiuojami pagal bendrąją taisyklę).

9.3.4. Išrieveiksmių padaryti priesagos *-inis, -ė* būdvardžiai dažniausiai kirčiuojami priesagoje, pvz.: *ligšiol – ligšiolìnis, -ė, nuolat – nuolatìnis, -ė, atgal – atgalìnis, -ė, viėnkart – viėnkartìnis, -ė, pamečiuĩ – pametìnis, -ė, šiaňdien – šiandienìnis, -ė, tuomet – tuometìnis, -ė*. Bet: *apliňk – apliňkinis, -ė, saváime – saváiminis, -ė, tiesióg – tiesióginis, -ė*.

9.4. NEDERINAMŲJŲ BŪDVARDŽIO FORMŲ KIRČIAVIMAS

Nederinamosios būdvardžio formos (bevardės giminės būdvardžiai) turi vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko kirčio vietą ir priegaidę, pvz.: *báltas – bálta, gėras – gėra, truňpa, píkta, teisìnga, vaĩkiška; baisùs – baisù, gražùs – gražù, brangù; áiškus – áišku, lýgu, tánku; nuostabùs – nuostabù, nuoseklù, mandagù*.

Aukštesniojo ir aukštėlesniojo laipsnio būdvardžių nederinamosios formos kirtį turi priesagoje (galiniame skiemenyje), pvz.: *sunkiaũ, gražiaũ, smagiaũ, mandagiaũ, patogiaũ; sunkėliaũ, gražėliaũ, smagėliaũ*; o aukščiausiojo laipsnio – irgi priesagoje (priešpaskutiniame skiemenyje), pvz.: *sunkiáusia, gražiáusia, smagiáusia, mandagiáusia, patogiáusia*.

10. SKAITVARDŽIŲ KIRČIAVIMAS

Vieni skaitvardžiai kirčiuojami kaip tam tikri daiktavardžiai, kiti – kaip būdvardžiai, tretii – individualiai.

10.1. **Kiekiniai skaitvardžiai.** *Vienas, -à* kirčiuojami kaip *báltas, -à* – trečiosios kirčiuotės; *dù, dvi, dviejì, dvieim, dù, dvi, dviem, dviejuosè, dviejosè; trỹs, trijų, trìms, trìs, trimìs, trijuosè, trijosè*

(individualus kirčiavimas, pastovus galinio skiemens kirtis); *keturi, kėturios* – kaip *artimi, artimos* – 3^b kirčiuotės; *penki, peñkios, šeši, šėšios* – kaip *maži, mąžos* – ketvirtosios kirčiuotės; *septyni, septynios, aštuoni, aštuonios, devyni, devynios* – kaip *palaidi, palaidos* – trečiosios kirčiuotės; *vienúolika, dvýlika... devyniólika* – pirmosios kirčiuotės; *dėšimt, dvidešimt, trisdešimt, kėturiadesimt, peñkiasdešimt, šėšiasdešimt, septyniasdešimt, aštuoniasdešimt, devyniasdešimt* – nekaitomi; *šimtas* – kaip *nąmas* – ketvirtosios kirčiuotės; *túkstantis* – pirmosios kirčiuotės; *milijonas, bilijonas* – antrosios kirčiuotės; *milijąrdas* – pirmosios kirčiuotės.

10.2. **Kelintiniai skaitvardžiai** kirčiuojami kaip paprastieji būdvardžiai: *pirmas, -à* – kaip *báltas, -à* – trečiosios kirčiuotės; *añtras, -à, trėčias, -ià, ketviřtas, -à, peñktas, -à, šėštas, -à, septiñtas, -à, aštuñtas, -à, deviñtas, -à, dešimñtas, -à* – kaip *mąžas, -à* – ketvirtosios kirčiuotės; *vienúoliktas, -a, dvýliktas, -a... devynióliktas, -a* – pirmosios kirčiuotės; *dvidešimñtas, -à... šimñtas, -à* – ketvirtosios kirčiuotės.

10.3. **Dauginiai skaitvardžiai** kirčiuojami kaip paprastieji būdvardžiai: *vieneri, víenerios* kaip *alkani, álkanos* – 3^a kirčiuotės; *dvejì, dvėjos, trejì, trėjos* kaip *maži, mąžos* – ketvirtosios kirčiuotės; *ketveri, kėtverios, penkeri, peñkerios, šešeri, šėšerios* kaip *artimi, artimos* – 3^b kirčiuotės; *septyneri, septynerios, aštuoneri, aštuonerios, devyneri, devýnerios* kaip *alkani, álkanos* – 3^a kirčiuotės.

10.4. **Įvardžiuotiniai skaitvardžiai** kirčiuojami kaip įvardžiuotiniai būdvardžiai: *pirmąsis, -óji, antrąsis, -óji... dešimtąsis, -óji* kaip *baltąsis, -óji* arba *gerąsis, -óji* – nepastovaus kirčio, o *vienúoliktąsis, -óji... devynióliktąsis, -óji, túkstantąsis, -óji* – pastovaus kirčio.

11. ĮVARDŽIŲ KIRČIAVIMAS

Įvardžiai kirčiuojami arba kaip būdvardžiai, arba kaip daiktavardžiai (bei skaitvardžiai), arba individualiai.

Kaip pirmosios kirčiuotės būdvardžiai kirčiuojami įvardžiai *anóks, -ia, kitóks, -ia, vienóks, -a, visóks, -ia* (kaip *vienódas, -a*), *šítoks, -ia* (kaip *visiškas, -a*). Kaip pirmosios kirčiuotės daiktavardžiai ar skaitvardžiai kirčiuojami įvardžiai *kėletas* (kaip *dvėjetas*), *keliólika* (kaip *penkiólika*) ir *támsta* (kaip *márška*). Pagal pirmąją kirčiuotę (taigi pastoviai) kirčiuojami ir *kítkas* bei *vískas*, kuriems atitikmenų tarp būdvardžių ir daiktavardžių nėra, o *šítas, -a* kirčiavimas svyruoja: *šítas, -a* 1 ir *šítas, -à* 4 (plačiau kirčiuojama pagal antrąjį variantą).

Kitaip negu daiktavardžiai ir būdvardžiai, pastovų kirtį įvardžiai gali turėti ir galiniame skiemenyje, pvz.: *anàs, -à, anō, -ōs, anám, -ái, anā, anuō, -à, anamè, -ojè, aniè, -ōs, anū, aniems, -óms, anuōs, -às, anaĩs, -omĩs, anuosè, -osè*; taip pat *katràs, -à, kažkàs, kurĩs, -ì, kažkurĩs, -ì* (prie šių įvardžių žodynuose žymima 4-oji kirčiuotė). Pastovus žodžio galo kirtis būdingas ir vienskiemeniams įvardžiams *jĩs, jì, šĩs, šì, tàs, tà, kàs* (plg. skaitvardžius *dù, dvì, trỹs*, žr. 10.1).

Kaip antrosios kirčiuotės daiktavardžiai kirčiuojami įvardžiai *niėkas* (kaip *rątas*, tik vietininko forma skiriasi – *niekamè*) ir *maniškis, -è, taviškis, -è, saviškis, -è, mūsìškis, -è, jūsìškis, -è* (kaip *namìškis, -è*).

Kaip trečiosios kirčiuotės būdvardžiai kirčiuojami įvardžiai *jóks, -ià, kóks, -ià, tóks, -ià, túlas, -à, kažkóks, -ià, kiekvienas, -à* (kaip *báltas, -à*) ir *keleri, kėlerios* (kaip *artimi, artimos* – 3^b kirčiuotės), pvz.:

Vienaskaita		Daugiskaita	
V. kóks	kokià	kokiė	kókios
K. kókio	kokiōs	kokių	kokių
N. kokiám	kokiai	kokiems	kokióms

G. <i>kóki</i>	<i>kókią</i>	<i>kókius</i>	<i>kókias</i>
Įn. <i>kókiu</i>	<i>kókia</i>	<i>kokiais</i>	<i>kokiomis</i>
Vt. <i>kokiamė</i>	<i>kokiojė</i>	<i>kokiuosė</i>	<i>kokiosė</i>

Kaip ketvirtosios kirčiuotės būdvardžiai kirčiuojami įvardžiai *keli*, *kėlios*, *kìtas*, -à, *pàts*, -ì, *vìsas*, -à, *mānas*, -à, *tāvas*, -à, *sāvas*, -à, *keliñtas*, -à, pvz.:

Vienaskaita

V. <i>pàts</i>	<i>patì</i>	<i>vìsas</i>	<i>visà</i>
K. <i>patiės</i>	<i>pačiõs</i>	<i>vìso</i>	<i>visõs</i>
N. <i>pačiám</i>	<i>pāčiai</i>	<i>visám</i>	<i>vìsai</i>
G. <i>pāti</i>	<i>pācią</i>	<i>vìsą</i>	<i>vìsą</i>
Įn. <i>pačiù</i>	<i>pačià</i>	<i>visù</i>	<i>visà</i>
Vt. <i>pačiamė</i>	<i>pačiojė</i>	<i>visamė</i>	<i>visoje</i>

Daugiskaita

V. <i>pāty</i>	<i>pācios</i>	<i>visì</i>	<i>vìsos</i>
K. <i>pačių</i>	<i>pačių</i>	<i>visų</i>	<i>visų</i>
N. <i>pačiems</i>	<i>pačiõms</i>	<i>visiems</i>	<i>visõms</i>
G. <i>pačiùs</i>	<i>pačiàs</i>	<i>visùs</i>	<i>visàs</i>
Įn. <i>pačiaĩs</i>	<i>pačiomis</i>	<i>visaĩs</i>	<i>visomis</i>
Vt. <i>pačiuosė</i>	<i>pačiosė</i>	<i>visuosė</i>	<i>visosė</i>

Asmeniniai įvardžiai *àš*, *tù*, *mēs*, *jūs* ir sangražinis savęs kirčiuojami individualiai:

Vienaskaita

V. <i>àš</i>	<i>tù</i>	–
K. <i>manęs</i>	<i>tavęs</i>	<i>savęs</i>
N. <i>mán</i>	<i>táu</i>	<i>sáu</i>
G. <i>manė</i>	<i>tavė</i>	<i>savė</i>
Įn. <i>manimì</i>	<i>tavimì</i>	<i>savimì</i>
Vt. <i>manyjė</i>	<i>tavyjė</i>	<i>savyjė</i>

Daugiskaita

V. <i>mēs</i>	<i>jūs</i>
K. <i>mūsų</i>	<i>jūsų</i>
N. <i>mùms</i>	<i>jùms</i>
G. <i>mùs</i>	<i>jùs</i>
Įn. <i>mumìs</i>	<i>jumìs</i>
Vt. <i>mumysė</i>	<i>jumysė</i>